

УДК 343.337

<https://doi.org/10.34142/23121661.2024.40.14>

orcid. org / 0000-0002-8703-7003

© Корабель М.Г., 2024

М.Г. Корабель**ЛАТЕНТНА ЗЛОЧИННІСТЬ
ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ (НА ПРИКЛАДІ
СТ. 425 КК «НЕДБАЛЕ СТАВЛЕННЯ
ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ»)****M. Korabel****LATENT CRIMINALITY OF MILITARY
CRIMINAL OFFENSES (ON THE
EXAMPLE OF ARTICLE 425 OF THE
CRIMINAL CODE: "NEGLIGENT
ATTITUDE TOWARD MILITARY
SERVICE")**

Анотація. Латентна злочинність, як соціально небезпечне явище, притаманна усім видам кримінальних правопорушень. Метою наукової статті є встановлення фактичного стану реальних масштабів латентної злочинності військових кримінальних правопорушень для усвідомлення негативних наслідків та визначення дієвих (ефективних) заходів протидії досліджуваної злочинності. В науковій статті досліджено визначення латентної злочинності в цілому з метою звуження її поняття до безпосередньо латентної злочинності військових кримінальних правопорушень.

В науковій статті розглянуто латентну злочинність військових кримінальних правопорушень, на прикладі ст. 425 КК «Недбале ставлення до військової служби», для встановлення її фактичного стану реальних масштабів, усвідомлення негативних наслідків та дієвих (ефективних) заходів протидії досліджуваної злочинності. До негативних наслідків латентної злочинності військових кримінальних правопорушень автором було визначено наступні: неможливість реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності та покарання, що може призвести до вчинення нових кримінальних правопорушень; зменшує досягнення поставлених перед покаранням цілей; зменшує ефективність державної політики в протидії військових кримінальних правопорушень; не відшкодування завданої шкоди; неможливість усвідомлення кількісних та якісних показників злочинності військових кримінальних правопорушень, її фактичний розмір, тощо.

Дослідження питання латентної злочинності військових кримінальних правопорушень є необхідним для визначення дієвих заходів протидії досліджуваній злочинності.

До ефективних заходів протидії злочинності військових кримінальних правопорушень автором вбачається реалізація кримінально – правовою політикою держави у разі зменшення рівня латентної злочинності досліджуваних кримінальних правопорушень. Лише усвідомлення кількісних та якісних показників злочинності військових кримінальних правопорушень, її фактичний розмір визначить дієві заходи протидії злочинності.

Ключові слова: латентна злочинність, військові кримінальні правопорушення, недбале ставлення, кримінальні правопорушення, негативні наслідки латентної злочинності, заходи протидії злочинності, об'єкт кримінального правопорушення, об'єктивна сторона, військова служба, військова службова особа, військові злочини, кримінальна відповідальність

Abstract. Latent crime, as a socially dangerous phenomenon, is inherent in all types of criminal offences. The purpose of the scientific article is to establish the actual state of the real scale of latent criminality of military criminal offenses in order to understand the negative consequences and determine effective (effective) countermeasures against the investigated crime. The article examines the definition of latent crime in general with a view to narrowing its concept to the latent crime of military criminal offences.

The article examines the latent crime of military criminal offences, on the example of Article 425 of the Criminal Code of Ukraine 'Negligent attitude to military service', in order to establish its actual state and real scale, to understand the negative consequences and effective (efficient) measures to counteract the crime under study. The author identifies the following negative consequences of latent criminality of military criminal offences as follows: impossibility to implement the principle of inevitability of criminal liability and punishment, which may lead to the commission of new criminal offences; reduces the achievement of the goals set before punishment; reduces the effectiveness of the State policy in combating military criminal offences; failure to compensate for the damage caused; impossibility to understand the quantitative and qualitative indicators of military criminal offences.

The study of the issue of latent criminality of military criminal offences is necessary to determine effective measures to counteract the crime under study.

The author considers that effective measures to counteract the criminality of military criminal offences should be implemented by the criminal law policy of the State in case of reducing the level of latent criminality of the criminal offences under study. Only an awareness of the quantitative and qualitative indicators of military criminal offences and their actual size will determine effective measures to counteract crime.

Key words. latent crime, military criminal offenses, negligent treatment, criminal offenses, negative consequences of latent crime, countermeasures against crime, object of criminal offense, objective party, military service, military official, war crimes, criminal liability.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, після вторгнення російської федерації на територію України, в країні значною мірою зросла кількість військовослужбовців і чітке виконання вимог несення військової служби є запорукою дотримання закріплених Конституцією України прав, свобод та гарантій. Протидія латентній злочинності військовослужбовців має бути пріоритетною в кримінально-правовій політиці держави для усунення настання негативних наслідків.

Мета дослідження. Метою наукової статті є встановлення фактичного стану реальних масштабів латентної злочинності військових кримінальних правопорушень для усвідомлення негативних наслідків та визначення дієвих (ефективних) заходів протидії досліджуваній злочинності.

На прикладі ст. 425 КК України «Недбале ставлення до військової служби» запропоновано дослідити статистичні дані для підтвердження позиції автора щодо високого рівня латентної злочинності військових кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання визначення причин латентної злочинності, її негативних наслідків та профілактики латентної злочинності були предметом дослідження багатьох науковців. Проблемі правового аналізу латентної злочинності присвячено праці Бабаєва М.М., Бишевського Ю.В., Джужі О.М., Забрянського Г.І., Загиней-Заболотенко З.А., Денисової Т.А., Книженко О.О., Ковалкіна О.О., Матусовського Г.А., Саско О.І. та ін.

Проте, незважаючи на досить широкий спектр досліджень питання злочинності, проблема латентної злочинності військових кримінальних правопорушень не була досліджена в окремих наукових працях, що і стало передумовою запропонованого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Одним з найважливіших аспектів латентної злочинності є те, що її не враховано в загальні показники всієї злочинності в цілому. Кримінально-правова політика держави не може бути ефективною в протидії злочинності не володіючи реальними показниками різного виду злочинності.

Латентна злочинність (від лат. Latens (latentis) – прихований, невидимий) – частина злочинності, яка з різних причин не знаходить відображення у державному обліку вчинених злочинів і осіб, які їх вчинили [1, с 365]. Латентна (прихована) злочинність існує в тій чи іншій мірі в усі часи і її наявність зумовлена різними чинниками як об'єктивного так і суб'єктивного характеру. Латентна злочинність – це злочинність, яку з тих чи інших причин не встановлено, не виявлено і тому не було відображено в офіційному обліку відповідних державних органів, спеціально покликаних боротися із злочинністю [2, с 164]. О.М. Джужа визначає, що латентна злочинність – це невиявлені або незареєстровані злочини, які не знайшли свого відображення в офіційній статистичній звітності [3, с. 219].

Також в юридичній літературі дійшли висновків, що варто віднести до латентної злочинності і відомі правоохоронним органам кримінальні правопорушення, проте з певних причин не внесені в офіційний облік.

Як зазначає в своїй роботі О. І. Саско: «Офіційним джерелом кримінологічно значущої інформації слугує система статистичного обліку злочинів. Дані, що містяться в ній, використовуються як під час розроблення заходів щодо

протидії зазначеним негативним явищам, так і під час здійснення планування ресурсного забезпечення системи органів, покликаних забезпечувати таку протидію. Лише наявність достовірної та повної інформації про злочинність, відображеної в системі статистичного обліку, сприятиме ефективній реалізації цілей, що стоять перед кримінологічною наукою. Латентна злочинність, її розміри обумовлюють нечітке, неповне уявлення про злочинність в цілому і тому мають вивчатися, визначатися, для отримання більш адекватного уявлення про фактично вчинену кількість злочинів».[4, с. 151].

Варто погодитися з такою думкою науковця щодо важливості статистичних даних в створенні державних програм протидії злочинності різного виду. Саме на підставі проведеного дослідження статистичних даних було зроблено висновок про латентність військових кримінальних правопорушень. Так, з наведених вище визначень латентної злочинності в контексті військових кримінальних правопорушень – це не лише приховані від правоохоронних органів кримінально карані діяння передбачені XIX розділом КК України, а і ті, що відомі правоохоронним органам, проте з певних причин не внесені в офіційний облік.

В науковій статті запропоновано провести правовий аналіз статистичних даних ст. 425 КК України «Недбале ставлення до військової служби». З дослідження відомостей Єдиного державного реєстру судових рішень, за вчинення діянь, що є військовими кримінальними правопорушеннями, дає підстави стверджувати, що ст. 425 КК, утворює сукупність кримінальних правопорушень, але є випадки притягнення до кримінальної відповідальності саме за ст. 425 КК «Недбале ставлення до військової служби». Так, за ст. 425 КК, в 2020 році були винесені обвинувальні вироки щодо 10 осіб (1 особа – за ч. 1 ст. 425, 9 осіб – за ч. 3 ст. 425), в 2021 році – 5 осіб (всі за ч. 3 ст. 425), у 2022 році – 5 осіб (4 особи – за ч. 3 ст. 425, 1 особа – за ч. 4 ст. 425).[5 с. 508].

Такий низький показник обвинувальних вироків є ознакою заниження реальних випадків притягнення до кримінальної відповідальності військово-службовців за ст. 425, оскільки показник адміністративних правопорушень за ст. ст. 175-15 КУпАП «Недбале ставлення до військової служби» набагато вищий (в середньому 1500 адміністративних стягнень). З метою підтвердження або спростування такої думки запропоновано розглянути одну з найрезонансніших кримінальних справ за ст. 425 Недбале ставлення до військової служби, що мала місце в Харківській області. А саме, трагедії з Ан-26 під м. Чугуєвом 2020 р., (де загинуло 26 курсантів). Авіатроща, в якій загинули 6 членів екіпажу та 20 курсантів військового університету трапилася 25 вересня 2020 року поблизу військового аеродрому міста Чугуїв Харківської області.

Слідчі ДБР встановили, що в діях військових службових осіб вбачається недбале ставлення до військової служби в умовах особливого періоду, пору-

шення правил польотів, підготовки до них та правил експлуатації літальних апаратів. Кримінальні правопорушення, вчинені Командувачем ПС ЗСУ та начальником ХУПС, кваліфіковані за ч. 3 ст. 425 КК України (недбале ставлення до військової служби), колишнім командиром військової частини та його двома заступниками – ч. 3 ст. 425 та ст. 416 КК України (порушення правил польотів або підготовки для них), колишньому керівнику польотів – за ст. 416 КК України [6].

Досудове розслідування у вказаному кримінальному провадженні завершено через 7 місяців 10 днів, тобто в 2021 році судом було визнано винними за ст. 425 КК, п'ять військовослужбовців вищезазначеного кримінального провадження. Якщо повернутися до статистичних даних за 2021 рік, можна відмітити що там також зазначено п'ять обвинувальних вироків. Відсутність жодного обвинувального вироку за ст. 425 КК Недбале ставлення до військової служби, окрім однієї резонансної справи підтверджує високий рівень латентної злочинності військових кримінальних правопорушень.

Латентна злочинність військових кримінальних правопорушень призводить до значних негативних наслідків, а саме:

1) неможливість реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності та покарання, що може призвести до вчинення нових кримінальних правопорушень;

2) зменшує досягнення поставлених перед покаранням цілей, а саме загальну превенцію. Запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень іншими особами (загальна або генеральна превенція) як мета покарання полягає в тому, що його застосування повинно забезпечити попередження вчинення злочинів з боку інших нестійких осіб, в утриманні загрозою покарання осіб, які здатні стати на злочинний шлях, від вчинення злочину забезпечити законослухняну поведінку всіх осіб шляхом покарання конкретної особи [7, с. 88], особливий психолого-виховний вплив на осіб, який полягає в утриманні під загрозою покарання від вчинення злочинів; [8, с. 405];

3) зменшує ефективність державної політики в протидії військових кримінальних правопорушень;

4) заподіяні кримінальним правопорушенням збитки та шкода не відшкодовуються;

5) рівень довіри до правоохоронних органів в суспільстві суттєво зменшується;

6) неможливість усвідомлення кількісних та якісних показників злочинності військових кримінальних правопорушень, її фактичний розмір, тощо.

Високий рівень латентної злочинності призводить до настання вище перелічених негативних наслідків та унеможливорює створення державних програм протидії військових кримінальних правопорушень.

Дієві заходи протидії злочинності військових кримінальних правопорушень будуть реалізовані кримінально – правовою політикою держави у разі зменшення рівня латентної злочинності досліджуваних кримінальних правопорушень.

Висновки. Одним з найважливіших аспектів латентної злочинності є те, що її не враховано в загальні показники всієї злочинності в цілому. Кримінально-правова політика держави не може бути ефективною в протидії злочинності не володіючи реальними показниками різного виду злочинності.

На прикладі ст. 425 КК України «Недбале ставлення до військової служби» було досліджено статистичні дані, що підтвердило твердження автора щодо високого рівня латентної злочинності військових кримінальних правопорушень. З проведеного правового аналізу було виділено негативні наслідки латентної злочинності військових кримінальних правопорушень, до них варто віднести: неможливість реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності та покарання, що може призвести до вчинення нових кримінальних правопорушень; зменшує досягнення поставлених перед покаранням цілей; зменшує ефективність державної політики в протидії військових кримінальних правопорушень; не відшкодування завданої шкоди; неможливість усвідомлення кількісних та якісних показників злочинності військових кримінальних правопорушень, її фактичний розмір, тощо.

Усунення вищезазначених негативних наслідків є запорукою ефективною кримінально-правовою політикою держави в протидії злочинності в країні та окремих регіонах.

Література

1. Ю.С. Шемшученко Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 3 / За ред. Ю.С. Шемшученко. – Київ: Вид-во «Українська енциклопедія», 2011. 789 с.
2. О.В. Зайчук Сучасна правова енциклопедія / за заг. редакцією О.В. Зайчука. – Київ: Юрінком Інтер, 2009. 382 с.
3. О.М. Джужа Курс кримінології. Особлива частина: підручник: у 2 кн. / за заг. ред. О.М. Джужі. К.: Юрінком Інтер, 2010. Кн. 2. 480 с.
4. О. І. Саско Щодо поняття латентної злочинності та причин її виникнення / О. І. Саско // Історико-правовий часопис. 2017. № 1. С. 150-155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2017_1_30
5. Загиней-Заболотенко З. А Недбале ставлення до військової служби як спеціальний вид службової недбалості. Юридичний науковий електронний журнал. URL: № 1/2024 с. 508-511. http://www.lsej.org.ua/1_2024/121.pdf
6. https://lb.ua/pravo/2022/01/15/503143_spravu_katastrofi_litaka_an26_pid.html
7. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз : монографія. Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2017. 340 с.
8. Книженко О. О. Загальна та спеціальна превенції та їх вплив на кримінально-правові санкції Форум права. 2011. № 2. С. 404–409. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11kookpc.pdf>
9. Кримінальний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.